

การพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานของการมีส่วนร่วม ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอและสานกกบ้านห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดวง จังหวัดเลย

Development of Community Product Design Based on Participation of Reed Woven Mat Community Enterprise Group of Ban Huay Tard, Na Dok Kham Sub-district, Na Duang district, Loei province

Received : September 5, 2022

Revised : March 29, 2023

Accepted : July 6, 2023

ไทยโรจน์ พวงมณี¹

Thairoj Phoungmanee¹

คชสิทธิ์ เจริญสุข²

Kotchasi Charoensuk²

พชรมณ ใจงามดี³

Pacharamon Jaingamdee³

¹รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย อีเมล : thai-roj@hotmail.com

¹Assoc. Prof. in Visual Arts Program, Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University

Email : thai-roj@hotmail.com

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาดุริยางศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย อีเมล : mtcomputer9@hotmail.com

²Asst. Prof. Dr. in Music Program, Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University

Email : mtcomputer9@hotmail.com

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย อีเมล : por_express@hotmail.com

³Asst. Prof. in Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University

Email : por_express@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพของผลิตภัณฑ์จากการทอและการสานกกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัว จังหวัดเลย และ 2) ศึกษาการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานของการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัว จังหวัดเลย กลุ่มเป้าหมายเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 25 คน ใช้การสนทนากลุ่ม การประชุม การสังเกต แบบประเมินผลงานเป็นวิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า 1) ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีเพียงการทอเสื่อและการสานหมวกสำหรับการสวมใส่ เป็นการทอและสานแบบเรียบง่ายยังไม่มีที่ย้อมหรือมัดให้เกิดความสวยงาม เนื่องจากกลุ่มยังไม่มีการผลิตพื้ที่มีลวดลายมาใช้ในการทอและยังไม่มีกลุ่มเป้าหมายหลักที่ชัดเจน จึงมีการนำเอาวัสดุประเภทเสื่อจากแหล่งอื่นมาทำการแปรรูปเป็นกระเป๋า และ 2) การพัฒนางานออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วมนั้นเริ่มจาก 2.1) การระดมความคิดเห็น 2.2) การค้นคว้าหาข้อมูลด้านความคิด รูปแบบ และกระบวนการผลิต 2.3) การตัดสินใจในรูปแบบและลักษณะของการออกแบบและการสร้างสรรค์ 2.4) การดำเนินการสร้างต้นแบบ และ 2.5) การวิพากษ์วิจารณ์ผลงาน

คำสำคัญ : การพัฒนา, การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน, การมีส่วนร่วม, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอและสานจากกก

Abstract

The objectives of this study were to 1) assess the status of Reed women's mat products and 2) design a community product based on the participation of a community enterprise group in Ban HuayTard, Na Dok Kham Subdistrict, Na Duang District, Loei Province. The research samples consisted of 25 community enterprise group members. Research instruments included focus group discussions, meetings, observations, and assessments. The content analysis of qualitative data and the mean and standard deviation analysis of quantitative data were both conducted. The following are the research's findings: 1) The community enterprise group's products were mats and hats for wearing, which were made using simple weaving techniques without tie-dye techniques to enhance the beauty of the products due to the fact that the group did not produce fuem or reed for weaving patterns and did not have distinct target groups. The group used mats from other regions to construct containers. 2) The development of community product design based on community participation began with 2.1 brainstorming, 2.2 searching for information about patterns, designs, and production processes, 2.3 deciding on patterns and characteristics of pattern design and creation, 2.4 creating a prototype model, and 2.5 critiquing products.

Keywords : Development, Community product design, Participation, Community enterprise product of Reed mat woven group

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่เน้นภูมิปัญญานั้นได้รับการหยิบยกขึ้นมาเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน คนว่างงาน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวชนบทของประเทศให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในยุคปัจจุบัน สำหรับพัฒนานั้นมีหลักการสำคัญคือ การใช้ความรู้ความสามารถที่ชุมชนมีอยู่เดิมในการสร้างรายได้อย่างเป็นกระบวนการ และสามารถเชื่อมโยงไปสู่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งได้ โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนซึ่งมีลักษณะสำคัญคือครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยการผลิต สำหรับการพึ่งตนเองนั้นขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานในครอบครัวที่มีอยู่โดยธรรมชาติโดยไม่ต้องจ้างพึ่งทรัพยากรท้องถิ่น และพึ่งพากันเองของคนในชุมชน ถือว่าเป็นขั้นตอนพื้นฐาน ที่ต้องมีการนำผลิตภัณฑ์มาขายในตลาดท้องถิ่นหรือตลาดภายในประเทศ จนสามารถสร้างเป็นธุรกิจชุมชนที่มาจากครอบครัวหรือกลุ่มของคนในชุมชน ด้วยการใช้รากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่ช่วยขับเคลื่อนให้เกิดพลังของชุมชนให้มีศักยภาพเข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (ลักษณะพรโรจน์พิทักษ์กุล, 2556)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นองค์กรทางธุรกิจของชุมชนในการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีลักษณะเฉพาะในความเป็นท้องถิ่นและพื้นที่ ทั้งจากรูปแบบ วัสดุที่ใช้ในการทำ กระบวนการสร้างงาน รวมถึงวิธีการสร้างสรรค์งาน ส่วนผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นเน้นแนวคิดที่ว่าทำขึ้นเพื่อใช้สอยในครัวเรือน เมื่อมีจำนวนมากก็เก็บเอาไว้และนำออกไปแลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับตัวเอง ส่วนการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความโดดเด่นและมีความต่างนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาสภาพและบริบทที่สอดคล้องกับกลุ่ม และผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตออกมาจำหน่ายที่ผ่านมา ทั้งเชิงรูปแบบ กระบวนการผลิตและราคาขาย โดยเรื่องบริบทของกลุ่มทำให้ทราบถึงศักยภาพของกลุ่มด้านทรัพยากร บริบทชุมชน รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสำหรับการค้นหาแนวทางในการใช้อัตลักษณ์ชุมชนสำหรับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไป (อาทิตย์ลาวงศ์ และคณะ, 2564)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอและสานจากกกบ้านห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัว จังหวัดเลย เริ่มตั้งเป็นกลุ่มขึ้นมาในปี พ.ศ.2541 โดยทำการรวบรวมคนในพื้นที่ที่มีทักษะและความสามารถในการสานและการทอกกให้เป็นผลิตภัณฑ์สำหรับการจำหน่ายในพื้นที่บ้านห้วยตาด และอำเภอนาดัวที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีถ้ำผาเยาเป็นแหล่งท่องเที่ยว หลักที่จุดใจนักท่องเที่ยวเข้ามาและซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และจำหน่ายพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดเลย (ภาพ 1) ในระยะแรกนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานพัฒนาชุมชนและพัฒนาก่ออำเภอนาดัว โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการตั้งกลุ่มและการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านการบริหารจัดการด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค หรือเป้าหมายที่กลุ่มต้องการขาย โดยเน้นการขายเพื่อการสร้างรายได้และเศรษฐกิจของชุมชน จนนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กระบวนการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ จึงจำเป็นต้องมีการกำหนด

มาตรฐานการออกแบบรูปทรง การผลิตกระบวนการ การควบคุมระบบการผลิตให้มีความสม่ำเสมอ และต้องมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์และคุณค่าด้านความรู้สึกที่ดีให้กับกลุ่มเป้าหมายผ่านเรื่องราวและที่มาของผลิตภัณฑ์ (กรรณิการ์ สายเทพ และ พิชญา เพิ่มไทย, 2560) ทั้งนี้ การพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น กลุ่มสมาชิกจึงจะต้องพิจารณา เพื่อให้เข้าใจถึงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการสำรวจและวิเคราะห์สภาพของผลิตภัณฑ์ และศึกษาตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนก่อนการออกแบบ (จิตพนธ์ ชุมเกตุ, 2560) รวมถึงการศึกษาถึงภูมิปัญญาการคัดเลือกวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อนำมาสู่การพัฒนาการออกแบบ เช่น ด้านเทคนิควิธีการสานที่เป็นอยู่และการทำให้ผลงานประณีต การเลือกใช้เส้นตอกขนาดเล็กเท่ากัน เพื่อความสม่ำเสมอ หรือการเน้นวิธีการสานหรือการทอด้วยลวดลายที่เป็นทุนทางปัญญาเดิม มีการค้นคว้าและแสวงหาเทคนิควิธีการใหม่ที่สามารถต่อยอดจากเดิมได้ แต่สิ่งที่ให้คงอยู่และรักษาไว้นั้นคือ กระบวนการผลิตที่ทำด้วยมือ (สุเทพ สุสาสนี และคณะ, 2564) จากการสำรวจพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพตนเอง และสร้างกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้ฝึกคิด และหามุมมองด้านวิธีการและเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ รูปแบบและรูปลักษณะ ของผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งการพัฒนาศักยภาพและการพัฒนาการออกแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนขายได้ เมื่อขายได้ก็ส่งผลต่อการอยู่ดีมีสุข ช่วยแก้ปัญหาค่าความยากจน ของชาวบ้าน และเป็นแนวทางสร้างเศรษฐกิจของชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไป โดยอยู่บนฐานคิดการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และตระหนักรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง เพื่อสร้างการพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ มีการพัฒนา และมีการสร้างแนวคิดใหม่ให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีคุณค่า ด้วยการเพิ่มคุณลักษณะเฉพาะบางอย่างลงไปในผลิตภัณฑ์

หรืออาจเปลี่ยนแปลงในตัวผลิตภัณฑ์เดิมให้มีความใหม่ แต่อยู่บน
ฐานคิดเดิม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการออกแบบพัฒนานั้น
ผู้ผลิตต้องสามารถสร้างความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ให้แก่ผู้บริโภค
ให้ได้มากที่สุด สำหรับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น
สามารถสร้างสรรค์จากแนวคิดที่ว่าด้วยผลิตภัณฑ์ใหม่ 3 ลักษณะคือ

1) ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมใหม่ที่ยังไม่เคยทำมาก่อนหรือเป็นแนวคิด
ใหม่ที่ผู้บริโภคคาดไม่ถึง

2) ผลิตภัณฑ์ที่ปรับปรุงใหม่โดยการปรับเปลี่ยนและดัดแปลง
จากผลิตภัณฑ์เดิมที่ขายอยู่แล้วในตลาด ทำให้ตอบสนองและสร้าง
ความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคได้มากขึ้น

3) ผลิตภัณฑ์ลอกเลียนแบบที่เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับกิจการ
แต่ไม่ใช่ของใหม่ในตลาด ทั้งนี้เกิดจากการที่กลุ่มเห็นว่า หากผลิตภัณฑ์
หรือบริการได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคเป็นหลัก
จะทำให้มีโอกาสทำกำไรสูง (กรณีการ สายเทพ และ พิษณุ เพิ่มไทย,
2560)

ภาพ 1

ถ้ำผาหยกพื้นที่การท่องเที่ยวบ้านห้วยตาด เป็นจุดที่ค้างคาวจำนวนมากออกจาก
ถ้ำเวลาเย็นและกลับเวลาเช้า

อย่างไรก็ดีการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น ควรมีการ
ปรับปรุงจากผลิตภัณฑ์เดิม และการพิจารณาจากผลิตภัณฑ์คู่แข่งรูป
แบบต่าง ๆ มาคิด วิเคราะห์ ต่อเติมให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ และ
มีความสมบูรณ์แบบในทุกด้าน โดยที่การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์
ชุมชนนั้นต้องเป็นไปตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งถ้ามีการ

พัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ตามลักษณะฤดูกาลก็จะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนได้มาก และยังช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป เช่นเดียวกับการพัฒนางานออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มก็ต้องให้มีความสอดคล้องกับบริบทของการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนและการใช้สอยในชีวิตปัจจุบัน ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ ความแตกต่าง แรงจูงใจให้ผู้บริโภคมีการยอมรับ ด้วยการเลือกใช้คุณค่าจากวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนลักษณะร่วมสมัย โดยมีจุดสะท้อนความมีอัตลักษณ์ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาสนับสนุนการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ส่วนแนวทางการสร้างรูปทรงผลิตภัณฑ์ใหม่ให้แตกต่างจากเดิมนั้นการนำหลักการทางองค์ประกอบศิลป์ที่ว่าด้วยเรื่อง การแปรเปลี่ยนรูปร่างด้วยวิธีการสร้างรูปทรงใหม่จากผลิตภัณฑ์เดิม อาจทำได้ด้วยการลดขนาดหรือการเพิ่มจำนวนมาประกอบกันใหม่ หรือการค้นหารูปทรงด้วยการวางแบบด้านขนด้านอย่างสร้างสรรค์ (สุเทพ สุสาสนี และคณะ, 2564)

สำหรับการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนทอและสานกก บ้านห้วยตาด ถือว่าเป็นกระบวนการที่ช่วยสร้างวิธีการคิด และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบสนองตลาด โดยการพัฒนา นั้นต้องเน้นวิธีการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการคิด วางแผนและ พัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยตนเองทั้งนี้ เพื่อการสร้าง ความรู้ความคิดสู่การออกแบบสร้างสรรค์ด้วยตนเองต่อไป ซึ่งส่งผล ต่อการคงอยู่ของกลุ่มได้อย่างยั่งยืนและสามารถสร้างรายได้ให้กับ สมาชิกกลุ่มได้ การลงพื้นที่เพื่อพัฒนาศักยภาพการออกแบบและ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนผ่านกิจกรรมและกระบวนการวิจัย จึงเป็น อีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้สมาชิกภายในกลุ่มได้เกิดประสบการณ์ตรง และการเห็นคุณค่าในความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะ การเห็นว่าการพัฒนาการออกแบบด้วยตนเองนั้นถือเป็นเรื่องสำคัญ ที่ช่วยให้ผู้ซื้อเป้าหมายเกิดความพึงพอใจ และสนใจในตัวผลิตภัณฑ์ มากขึ้น ดังที่ วสันต์ วรเจริญ และคณะ (2561) กล่าวว่า การเพิ่ม ศักยภาพของชุมชน และการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นการสร้าง

งาน สร้างรายได้ให้กับชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน จนกลายเป็นรากฐานสำคัญของชาติต่อไป ถึงแม้การพัฒนาการออกแบบ เพื่อการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ออกมาสู่ตลาดอย่างสม่ำเสมอ ช่วยสร้าง รายได้ และสร้างงานให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเป็นอย่างมากก็ตาม แต่ก็ยังไม่ได้ มีการส่งเสริมและพัฒนากันอย่างจริงจัง อาจจะมีบางหน่วยงาน เข้ามาช่วยส่งเสริมและพัฒนาอยู่บ้างแต่ก็อยู่ในวงจำกัด ทั้งนี้สืบเนื่อง มาจากการพัฒนารูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน การวางแผน ทางด้านการตลาดที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ภูมิปัญญา พื้นบ้าน ตกอยู่ในสถานะที่กลุ่มผู้ผลิตต้องมีการต่อสู้ดิ้นรนกันเอง ด้วยการส่งเสริมกันเองอย่างไม่เป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นมีความสำคัญยิ่งทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตการ ดำรงชีวิตของคนชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ (ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล, 2556)

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานของการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้าน ห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัง จังหวัดเลย โดยมีเป้าหมาย เพื่อการสร้างระบบการคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาการออกแบบด้วย ตนเองบนฐานการรู้จักผลิตภัณฑ์และมีความใกล้ชิดผู้บริโภคเป้าหมาย ผ่านกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งผลการเรียนรู้ได้แสดงให้เห็นศักยภาพ ในมิติต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มที่มีความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของผลิตภัณฑ์จากการทอและการสานกกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัง จังหวัดเลย
2. เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานของการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัง จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. **กลุ่มเป้าหมาย** ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอและสานกกจำนวน 5 คน เป็นกลุ่มที่คณะนักวิจัยเข้าไปร่วมจัดกระบวนการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สำหรับการออกแบบสร้างสรรค์ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม 2. **กลุ่มผู้วิพากษ์กระบวนการพัฒนาผลงาน** จำนวน 22 คน จากหน่วยงานภาครัฐประกอบด้วย พาณิชย์จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเลย องค์การพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว นักวิชาการด้านการออกแบบและการพัฒนา ได้มาโดยวิธีการเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาคือ 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม 2) มีประสบการณ์เข้าไปขับเคลื่อนและพัฒนากลุ่ม และ 3) มีทักษะและประสบการณ์ให้ข้อเสนอแนะการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการบริหารจัดการกลุ่ม

2. **เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล** ประกอบด้วย 1) การสนทนากลุ่ม โดยมีประเด็นที่นักวิจัยกำหนดขึ้นประกอบด้วย บริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สภาพการดำเนินการ สภาพของผลิตภัณฑ์ การมีส่วนร่วมในการพัฒนางานออกแบบ แนวทางการพัฒนางานออกแบบ การมองอนาคตด้านการพัฒนางานออกแบบ การวิพากษ์วิจารณ์การพัฒนารูปแบบ ความยั่งยืน

จากการออกแบบพัฒนา 2) การประชุม โดยมีประเด็นการเก็บข้อมูล ดังนี้ การคืนข้อมูลชุมชน การวิพากษ์วิจารณ์การพัฒนาการออกแบบ กระบวนการพัฒนางานออกแบบที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การพิจารณาออกแบบที่ตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย ปัญหา อุปสรรค สิ่งที่ดีและสิ่งที่เป็นปัญหาในการพัฒนาการออกแบบ และ 3) แบบประเมินผลการพัฒนาการออกแบบ เป็นแบบ Rating Scale แบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้ ด้านกลวิธีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการสร้างนวัตกรรมในเชิงพาณิชย์ ด้านความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาดที่สัมพันธ์กับผู้บริโภค 4) การสังเกต ใช้สังเกตพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายในประเด็นดังนี้ การคิดและวิธีการคิด การสื่อสาร เทคนิควิธีการผลิตงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการประสานงานกับประธานกลุ่มให้ช่วยประสานสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม และประชุม พร้อมนัดหมายวันเวลาและสถานที่ ส่วนหน่วยงานภาครัฐนั้นนักวิจัยออกหนังสือราชการแจ้งไปยังหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม และการประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้ 1) การสนทนากลุ่ม จำนวน 4 ครั้ง ครั้งที่ 1 มีผู้เข้าร่วมจำนวน 6 คน ประเด็นบริบทของกลุ่ม สภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน และแนวทางการพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน ครั้งที่ 2 ประเด็นการมีส่วนร่วมของกลุ่ม และแนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีผู้เข้าร่วมจำนวน 5 คน ครั้งที่ 3 ประเด็นรูปแบบความสวยงามและความคิดสร้างสรรค์ในผลิตภัณฑ์ชุมชน ผู้เข้าร่วมจำนวน 5 คน ครั้งที่ 4 ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีลักษณะร่วมสมัยและสอดคล้องกับแนวทางของ OTOP ผู้เข้าร่วมจำนวน 7 คน ครั้งที่ 5 มีผู้เข้าร่วมจำนวน 5 คน 2) การประชุม จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ประชุมคืนข้อมูลและระดมความคิดเห็นการพัฒนาการออกแบบแบบมีส่วนร่วม ผู้เข้าร่วม 7 คน ครั้งที่ 2 การประชุมคืนข้อมูล และวิพากษ์วิจารณ์ผลงานการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน และค้นหาแนวทางการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม มีจำนวน ผู้เข้าร่วม 12 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาโดยนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสังเกตจากการปฏิบัติงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ ชุมชน และการประชุมมาแยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลผ่านตารางเมตริกซ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 2) ข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบประเมินผลของหน่วยงานภาครัฐที่ร่วมขับเคลื่อน พัฒนาการออกแบบ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ หาค่าสถิติเชิงบรรยาย ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน

5. การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิง วิเคราะห์ประกอบภาพถ่าย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สภาพของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนसानและทอกกบ้านห้วยตาด พบว่า กลุ่มมีการผลิต และมีการจดทะเบียนเป็นกลุ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 โดยการส่งเสริมและขับเคลื่อนจากหน่วยงานภาครัฐให้เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP และเป้าหมายคือการเกิดธุรกิจชุมชน ระยะแรกมีสมาชิกจำนวน 35 คน ปัจจุบันเหลือจำนวน 5 คน เนื่องจากสถานการณ์โควิดที่ผ่านมา มีการสานและทอผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋า กล่องกระดาษชำระ การสานขวดและกระเป๋าถือ และมีการสร้างตราสินค้าชื่อ “ผายา” จำหน่ายนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในชุมชน และยังไม่มีแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ออกมา

1.1 วิเคราะห์ SWOT ผลิตภัณฑ์ทอและสานจากกกของกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 จุดแข็ง พบว่า 1) ใช้วัสดุที่ปลูกเองในท้องถิ่นมาผลิต 2) สีสผลิตภัณฑ์ตามวัสดุที่ผลิต 3) ช่างมีทักษะการสร้างรูปทรงและหารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ 4) ผลิตภัณฑ์มีคุณลักษณะเฉพาะ สามารถใช้ใช้งานได้จริง

1.1.2 จุดอ่อน พบว่า 1) กระบวนการผลิตใช้เวลานาน 2) ผลิตภัณฑ์เป็นราและสีคล้ำ 3) การย้อมสีไม่ได้มาตรฐาน 4) วัสดุผลิตไม่สื่อสารภาพลักษณ์ที่ดี มีขนาดและสีที่แตกต่างกัน และ 5) รูปแบบผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย

1.1.3 อุปสรรค พบว่า 1) สถานการณ์โควิด ทำให้ผู้ซื้อและผู้ผลิตไม่สามารถออกพื้นที่ซื้อขายตามงานที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น และ 2) สภาพการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

1.1.4 โอกาส พบว่า 1) สถาบันการศึกษาในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้าไปส่งเสริม พัฒนาและศึกษาผ่านการเรียนรู้และการวิจัย 2) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ลงไปส่งเสริม สนับสนุนและขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

1.2 แนวทางการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า สมาชิกกลุ่มมีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับเกณฑ์

การพิจารณาของสำนักงานพัฒนาชุมชนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ OTOP ดังนี้

1.2.1 ด้านกลวิธีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีดังนี้ 1) การค้นหาอัตลักษณ์และสร้างจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ 2) การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่บนฐานความรู้ใหม่ 3) ผลิตภัณฑ์ได้รับการรองรับมาตรฐาน 4) วัตถุดิบมีอยู่ในชุมชนและมีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ 5) มีอัตลักษณ์เฉพาะ และ 6) มีการบริหารผลิตได้มาตรฐาน

1.2.2 ด้านการสร้างนวัตกรรมในเชิงพาณิชย์ มีดังนี้ 1) มีวิธีการและกระบวนการผลิตใหม่ ๆ 2) กระบวนการผลิตสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ 3) ผลิตภัณฑ์สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและส่งผลในเชิงพาณิชย์ และ 4) รูปแบบ และรูปทรงของผลิตภัณฑ์มีความแปลกใหม่

1.2.3 ด้านความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ มีดังนี้ 1) การใช้วัสดุท้องถิ่นผลิตได้อย่างมีคุณค่า 2) สามารถผลิตซ้ำได้อย่างมีมาตรฐาน 3) ผลิตภัณฑ์มีต้นทุนไม่สูงและกำหนดราคาที่เหมาะสม และ 4) ผลิตภัณฑ์มีรูปลักษณะและรูปแบบสอดคล้องกับตลาดเป้าหมาย

1.2.4 ด้านการตลาดที่สัมพันธ์กับผู้บริโภค มีดังนี้ 1) มีข้อมูลการออกแบบที่ชัดเจนและนำข้อมูลมาช่วยหรือประยุกต์ใช้ในการออกแบบ 2) มีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคก่อนการผลิต 3) มีการข้อมูลตลาดเป้าหมายทุกมิติ

1.3 ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีดังนี้ 1) คิดและออกแบบสร้างสรรค์รูปลักษณะของผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ 2) ค้นหาเทคนิควิธีการสร้างรูปแบบการทอและการสานให้แปลกแตกต่างและผสมผสานหลากหลายรูปแบบ 3) กำหนดประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย 4) การหาวิธีการรักษาคุณภาพด้านสีของวัสดุและรูปทรงของผลิตภัณฑ์ให้คงที่ 5) เทคนิคการย้อมสีทั้งสีเคมีและธรรมชาติ และ 6) การผสมผสานวัสดุและวิธีการทอและสานร่วมในกระบวนการผลิต

2. การพัฒนางานออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วม

2.1 การพัฒนางานออกแบบผลิตภัณฑ์บนฐานการมีส่วนร่วม มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

2.1.1 ขั้นการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทและผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่ม พบว่า การรวมกลุ่มในช่วงก่อน 10 ปีที่ผ่านมา นั้นมีสมาชิกมากกว่า 20 คน โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ที่ต้องการมีรายได้เสริมจากอาชีพเกษตรกรรมที่ทำอยู่เดิมด้วยการนำเอาทักษะความสามารถทางการทอและการสานที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นมา โดยระยะแรกเป็นการทอเสื่อแบบสี่พื้นของกก และบางครั้งเรือ่นก็มีการสร้างลวดลายด้วยการย้อมสีเส้นกก โดยนำมาผ่านกระบวนการทอและสานตามที่เห็นว่ามีควมสวยงาม ผลิตภัณฑ์ที่ทำส่วนใหญ่เป็นการทอเสื่อและการสานเป็นหมวกที่ผ่านมาก็สามารถขายได้ส่วนหนึ่ง ส่วนปัญหาของผลิตภัณฑ์คือรูปแบบไม่หลากหลาย และผลิตภัณฑ์จากการสานมักเกิดเชื้อราและสีของวัสดุเปลี่ยนไปจากเดิม ราคาขายของผลิตภัณฑ์เสื่อทออยู่ที่ผืนละ 250-300 บาท และหมวกราคา 350-400 บาท ส่วนความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนคือ ความต้องการทดลองสานหรือทอผลิตภัณฑ์ใหม่ ผ่านการส่งเสริมงบประมาณจากภาครัฐเพื่อการผลิตตามรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่คิดออกแบบสร้างสรรค์ขึ้นมา

2.1.2 ขั้นการค้นคว้าหาข้อมูลด้านความคิด รูปแบบกระบวนการผลิต พบว่า ข้อมูลกลุ่มผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ทำงานในหน่วยราชการของจังหวัดเลย เทคนิควิธีการทอหรือสานที่ต้องมีการย้อมสีที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น การย้อมแบบไล่ระดับสี การย้อมแบบมัดเส้นกให้เกิดลวดลาย การเพิ่มคุณค่าด้วยการนำกกมาถักแล้วนำมาประกอบเป็นหูหิ้วของกระเป๋า และการใช้วัสดุอื่น ๆ เช่น ผ้าทอพื้นบ้านมาเป็นองค์ประกอบ การคำนวณราคาผลิตภัณฑ์จากค่าวัสดุที่ใช้ในการผลิต และการแปรรูป การลดขั้นตอนการผลิต การใช้วัสดุอื่น ๆ เข้ามาผสมผสานร่วมกันงานออกแบบ การจัดจำหน่ายนอกพื้นที่ และปัญหาที่เกิดขึ้นกับผลิตภัณฑ์ กลุ่มมีการทำผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายแต่ขาดการค้นคว้าข้อมูลและสร้างแนวคิดการทำงานอย่างเป็นระบบ

โดยแนวคิดที่ต้องการพัฒนาคือความเรียบง่ายและการเคลื่อนไหว
ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

2.1.3 ขั้นการตัดสินใจในรูปแบบและลักษณะของการออกแบบ
และการสร้างสรรค์ พบว่า กลุ่มมีการตัดสินใจออกแบบและพัฒนางาน
ที่หลากหลายโดยการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลการทอการสานใน
พื้นที่อื่นมาประกอบการตัดสินใจในการทำ โดยสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่
เห็นว่าเมื่อได้ข้อมูลแล้วควรนำมาพัฒนาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมและ
สวยงามมากกว่าเดิม สำหรับการปรับเปลี่ยนและพัฒนาที่กลุ่มสมาชิก
เห็นว่าเหมาะสำหรับนำมาทดลอง เช่น งานสานเน้นรูปทรงในเชิง
เรขาคณิต ออกมาเป็นที่รองจาน กระเป๋า หมวก ที่ใส่โทรศัพท์มือถือ
ส่วนงานทอเน้นการย้อมสีบนกกแล้วนำกกที่ย้อมสีมาทอร่วมกับกกสี
พื้นที่ไม่ย้อมสี โดยการหาจังหวะและการจัดองค์ประกอบให้เกิดความ
สวยงาม สำหรับการนำเอางานทอไปสู่การแปรรูปผ่านกระบวนการ
เย็บนั้นใช้วิธีการปะติดปะต่อ มีการใช้วัสดุอื่น ๆ เข้ามาผสมผสาน เช่น
ผ้าทอพื้นบ้าน วัสดุประเภทหวายหรือไม้ มีการใช้เทคนิคการถักเส้นกก
เข้ามาเพื่อการสร้างมูลค่าให้กับผลงานการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน

ภาพ 2

ผลผลิตการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมในระยะแรก โดยกลุ่มเลือกใช้สีของ
วัสดุเป็นหลักและใช้การย้อมสีเส้นกกเป็นสีน้ำเงินเข้ามาตกแต่งระหว่างการสานและการทอ

2.1.4 ขั้นการดำเนินการสร้างต้นแบบ พบว่ากลุ่มมีการดำเนินการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ตามที่ออกแบบและพัฒนาไว้ โดยมีการร่างแบบไว้ประกอบการตัดสินใจในทำและการพัฒนาปรับเปลี่ยน ถ้าเห็นว่าเทคนิคหรือกระบวนการทอหรือสาน หรือแปรรูปผลิตภัณฑ์มีความยากเกินไป หรือทำไม่ได้ก็จะมีการปรับเปลี่ยนวิธีการ อย่างไรก็ตามผลการพัฒนาด้านแบบในการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ครั้ง ดังนี้

1) ครั้งที่ 1 การทดลองสร้างตามความคิดเห็นและจินตนาการของตนเอง ด้วยการทำเป็นสานเป็นหมวก ขวด แผ่นรองจานและแผ่นประดับตกแต่ง ส่วนการทอเป็นการย้อมเส้นกกด้วยสีคราม และสีน้ำตาลบริเวณส่วนหัวและท้ายของเส้น ส่วนงานทอบางส่วนจากการทดลองนำไปแปรรูปเป็นกล่องทึชชู ผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พบว่า กลุ่มเห็นปัญหาการสานให้เป็นรูปทรง และเส้นกกไม่ได้ผ่านการคัดเลือกทำให้ขนาดไม่เท่ากัน ส่วนการทอเมื่อเสร็จเห็นว่ามีความสวยงาม ควรที่จะนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์กระเป๋าหรือกล่องทึชชู ส่วนการพัฒนาต่อไปคือ การทำงานสานและทอให้ประณีตขึ้น การย้อมสีให้สีฟ้าเข้มมาผสมเพื่อให้สีสว่างขึ้น ส่วนการทอจะเน้นไปที่การนำไปสู่แปรรูป (ภาพ 2)

2) ครั้งที่ 2 การทดลองการสาน การทอและการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยกลุ่มมีการทำรูปทรงซ้ำกับที่เคยทำมาแล้ว และมีการทำงานลวดลายสานเพิ่มขึ้นจากเดิม เป็นกระเป๋าสะพายสำหรับกลุ่มวัยรุ่น โดยการสานมีความประณีตขึ้น มีจังหวะของการวางลวดลายสวยงามขึ้น แต่รูปแบบของผลิตภัณฑ์ยังขาดความน่าสนใจ แต่โดยภาพรวมเห็นว่า มีการค้นพบองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงานเป็นชุด (Collection) หรือเซต (Set) (ภาพ 3)

ภาพ 3

ผลผลิตการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วม กลุ่มออกแบบโครงสร้างของผลิตภัณฑ์ที่เน้นสัณฐานตามวัสดุและการแทรกสีน้ำเงินพร้อมกับการคิดสร้างเทคนิคการสานและการทอเพื่อให้เกิดลวดลายใหม่ที่ตอบโจทย์ผู้ซื้อเป้าหมาย

ภาพ 4

ผลผลิตการทดลองความคิดของกลุ่มจากเทคนิคการสานและการทอ นำมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ โดยยังคงเน้นความเรียบง่ายของรูปทรง และมีการปรับเปลี่ยนสีให้มีลักษณะที่หลากหลายขึ้น โดยเห็นว่าเป็นการทดลองสร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภค

3) ครั้งที่ 3 ทดลองสาน ทอและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนรูปแบบกระเป๋า โดยเน้นการเล่นจังหวะของเส้นสานด้วยการปล่อยช่องว่างให้เกิดขึ้น ส่วนงานทอมีการย้อมสีแบบไล่สีมีการนำสีสว่างมาใช้ร่วมกับสีครามทำให้รูปแบบของผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจมากขึ้น รวมถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ด้วยการนำงานสานและงานทอมาตัดเย็บร่วมกัน โดยกลุ่มเห็นจะพัฒนางานให้ออกมาหลากหลายขึ้น ซึ่งจะมีการใช้สีพื้นของเส้นกกเป็นสีหลักและสีชมพูกับสีฟ้าเป็นส่วนตกแต่ง (ภาพ 4)

3) ครั้งที่ 4 การสานและการทอที่อยู่บนแนวคิดของความเรียบง่ายและอิสระ โดยกลุ่มใช้วิธีการสานแบบหยาบเพื่อการนำเสนอความเป็นตัวตนของวัสดุ เช่น กกที่นำมาสาน โดยมีการนำสีชมพูมาสานประกอบให้เกิดความสวยงาม และบางส่วนสานเป็นสีพื้น และปล่อยเป็นช่องว่างสำหรับนำไปแปรรูปร่วมกับงานทอ โดยกลุ่มเห็นมีความสวยแปลกตา ไม่เคยทำมาก่อน และได้เห็นวิธีการสร้างรูปแบบให้หลากหลายขึ้น ส่วนงานทอมีการทดลองย้อมสีให้หลากหลายขึ้น เช่น การนำสีเขียวกับสีแดงมาใช้ร่วมกัน โดยการทอมีเป้าหมายเพื่อนำไปใช้แปรรูปเป็นกระเป๋าถือ (ภาพ 5-6-7)

ภาพ 5

การทดลองสานกระเป๋าลือโดยเน้นการสานแบบหยาบเพื่อเรียนรู้วิธีการสานและการวางตำแหน่งของสีของเส้นกทที่นำมาใช้ในการตกแต่งร่วมระหว่างการสาน

ภาพ 6

การทดลองสานและทอจากนั้นจึงนำมาแปรรูปตามรูปแบบที่กลุ่มช่วยกันระดมความคิด โดยเลือกนำเสนอรูปทรงผลิตภัณฑ์ให้อยู่ในรูปแบบเรขาคณิต และใช้โครงสร้างสี่เหลี่ยมจัตุรัสและสี่เหลี่ยม

ภาพ 7

ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการถักและทอที่อยู่บนฐานคิดของการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยสร้างแนวคิดให้กับผลิตภัณฑ์เรื่องของความเรียบง่ายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

2.1.5 ขั้นตอนการวิพากษ์วิจารณ์ผลงาน พบว่า การจัดการวิพากษ์วิจารณ์การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นถือว่าเป็นกระบวนการที่ช่วยในการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนกันเองก่อนที่จะนำไปวางจำหน่ายให้กับผู้ซื้อกลุ่มเป้าหมาย โดยประเด็นสำคัญที่มีการแลกเปลี่ยนกันคือ เทคนิคการผลิตทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ โดยเห็นว่าผลงานจะสวยหรือไม่อยู่ที่องค์ประกอบหลายส่วน เช่น ทักษะฝีมือ ความละเอียดประณีต การคัดเลือกวัสดุที่มีความเท่าเทียมหรือสม่ำเสมอ การเลือกและจับคู่สีในการทอหรือสาน หรือการเก็บรายละเอียดผลงานตอนท้ายสุด ผลการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานจะทำให้กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจและได้รับข้อเสนอแนะจากการแลกเปลี่ยนมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนางานในช่วงต่อไป โดยกลุ่มเห็นว่าการวิพากษ์วิจารณ์เป็นกระบวนการตรวจสอบคุณภาพผลงานก่อนที่จะนำออกขายเพื่อไม่สร้างภาระให้กับประชาชนกลุ่มที่นำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่าย เนื่องจากต้องพบกับผู้บริโภคเป้าหมายโดยตรง โดยกระบวนการนี้ทำให้กลุ่มยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ส่งผลทำให้การทำงานมีความสุขและผลงานออกมามีคุณภาพ (ภาพ 8-9-10)

2.2 ผลการทดลองการพัฒนางานออกแบบผลิตภัณฑ์บนฐาน

การมีส่วนร่วมของกลุ่ม พบว่ากลุ่มมีการวางแผนการดำเนินการนับตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นวางแผนและการเตรียมการพัฒนา ขั้นตอนการการพัฒนาและขั้นการประเมินผลการพัฒนา โดยภาพรวมการพัฒนางานออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วยการสาน และการแปรรูป ที่อยู่บนฐานการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

2.2.1 ด้านกลวิธีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า กลุ่มใช้เทคนิคการย้อมสี การทอและการสานหลากหลาย เช่น การสานแบบท่างให้เป็นช่องว่าง การสานแบบถี่และแน่น การย้อมสีกแบบไล่ค่าน้ำหนักของสีด้วยการจุ่มสีเพียงด้านเดียว ส่วนกระบวนการแปรรูปการทอนั้นผ่านการสร้างแพทเทิร์นของผลิตภัณฑ์กระเป๋าด้วยรูปทรงเรขาคณิต จากนั้นจึงทำการประกอบชิ้นส่วนต่างเข้าด้วยกัน และใช้เทคนิคการกั้นขอบผลิตด้วยผ้าทอพื้นบ้านและเย็บด้วยจักร

ส่วนองค์ประกอบตกแต่ง เช่น หูสำหรับหิ้วใช้ทั้งการถักและการกลา
ไม้ที่เป็นวัสดุท้องถิ่น จากการประเมินเชิงคุณภาพของสมาชิกกลุ่ม
พบว่ากลุ่มมีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างไปจากเดิม
โดยมีจุดเด่นอยู่ที่ความเรียบง่ายของรูปทรงและสี โดยใช้องค์ความรู้
เกี่ยวกับความเรียบง่ายและความมีอัตลักษณ์ ส่วนกระบวนการผลิต
ให้มีมาตรฐานเดียวกันนั้นจะต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนา เนื่องจาก
ขาดประสบการณ์ในการผลิตจำนวนมาก ส่วนการประเมินจาก
ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภค ด้านกลวิธีการใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 โดยมี 1) การค้นหาอัตลักษณ์และสร้างจุดเด่น
ให้กับผลิตภัณฑ์ 2) การมีอัตลักษณ์เฉพาะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80
3) มีการบริหารการผลิตได้มาตรฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 และ
4) การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานความรู้ใหม่ และ
5) ผลิตภัณฑ์ได้รับการรองรับมาตรฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.40

2.2.2 ด้านการสร้างนวัตกรรมในเชิงพาณิชย์ พบว่า
กลุ่มมีการวางแผนการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้น เช่น การคิดวิธี
การใช้ผงฟูในอุตสาหกรรมอาหารนำมาแช่เพื่อการป้องกันราด้วย
พร้อมกับการสร้างกระบวนการผลิตใหม่ เช่น นำนางานสานและงานถักมา
ผสมผสานกับวัสดุพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น ผ้าทอมือ และบันทึกองค์ความรู้ที่
มีการค้นพบอย่างเป็นระบบ เช่นเดียวกับการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์
บนฐานกลุ่มเป้าหมาย อายุระหว่าง 24-45 ปี ทำงานในหน่วยงาน
ภาครัฐในจังหวัดเลย โดยเน้นรูปแบบของรูปทรงสีเหลี่ยมบนฐานแนวคิด
เรียบง่าย และสีที่แตกต่างไปจากผลิตภัณฑ์เดิม ส่วนการประเมินจาก
ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภค ด้านการสร้าง
นวัตกรรมในเชิงพาณิชย์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 โดยมี 1) ผลิตภัณฑ์สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย
และส่งผลในเชิงพาณิชย์ และ 2) รูปแบบและรูปทรงของผลิตภัณฑ์มี
ความใหม่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 3) มีกระบวนการผลิตใหม่ และ
4) กระบวนการผลิตสร้างองค์ความรู้ใหม่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47

2.2.3 ด้านความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ พบว่ากลุ่มใช้

วัสดุปลูกที่ปลูกในบริเวณบ้านและไร่นา มีการดูแลบำรุงรักษาเป็นอย่างดี ส่วนการผลิตซ้ำให้ได้มาตรฐานนั้น กลุ่มกำลังหาแนวทางการพัฒนา เนื่องจากการขาดประสบการณ์ในการทำงาน ที่ซ้ำรูปแบบที่เหมือนกันและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ส่วนต้นทุนการผลิตนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ โดยผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในช่วงการทดลองพัฒนามีราคาอยู่ระหว่าง 200-1,000 บาท โดยรูปแบบของผลิตภัณฑ์นั้นมีการออกแบบและพัฒนาตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดเลยที่มีอายุระหว่าง 24-45 ปี ส่วนการประเมินจากตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภค ด้านความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 โดย 1) ผลิตภัณฑ์มีต้นทุนไม่สูงและกำหนดราคาที่เหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 2) มีการใช้วัสดุท้องถิ่นผลิตได้อย่างมีคุณค่า 3) สามารถผลิตซ้ำได้อย่างมีมาตรฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.47 และ 4) ผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีรูปลักษณะและรูปแบบสอดคล้องกับตลาดเป้าหมาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40

2.2.4 ด้านการตลาดที่สัมพันธ์กับผู้บริโภค พบว่ากลุ่มมีการศึกษาเรียนรู้รูปแบบการพัฒนาการออกแบบจากสื่อออนไลน์ แล้วนำมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับศักยภาพทักษะของกลุ่มและออกแบบให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เช่นเดียวกับมองหาดตลาดผ่านสื่อ FACEBOOK และการจำหน่ายตามพื้นที่ที่จังหวัดเลยจัดให้ขายจากการประเมินเชิงคุณภาพของสมาชิกกลุ่มพบว่า ปัจจุบันกลุ่มเริ่มมีตลาด มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาด และกลุ่มยังมีการแสวงหากลุ่มเป้าหมายจากการออกจำหน่ายตามโรงแรมและหน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น และทำสื่อ FACEBOOK สำหรับเป็นช่องทางการจำหน่ายด้านการตลาดที่สัมพันธ์กับผู้บริโภค โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 โดย 1) มีการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคก่อนการผลิต 2) มีการข้อมูลตลาดเป้าหมายทุกมิติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 3) มีข้อมูลการออกแบบที่ชัดเจนและนำข้อมูลมาช่วยหรือประยุกต์ใช้ในการออกแบบพัฒนา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53

ภาพ 8

การประเมินผลงานการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ
และเอกชนในจังหวัดเลย

ภาพ 9

การประชุมประเมินผลงานการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ
และเอกชนในพื้นที่จังหวัดเลย

ภาพ 10

การนำผลงานจากการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมไปนำเสนอ
ในงานวิจัยแห่งชาติปี 2565

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปผล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงผสมผสานในการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพของงานผลิตภัณฑ์จากการทอและการสานจากกก และ 2) ศึกษาการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานของการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยตาด ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัว จังหวัดเลย ผลการศึกษพบว่า สภาพของงานผลิตภัณฑ์ทอและสานยังมีรูปแบบทั่วไปขาดการออกแบบที่มีความแตกต่างบนฐานของการมีส่วนร่วมของสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม ส่วนการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น ต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน เนื่องจากกลุ่มจะเป็นผู้ผลิตและผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน ดังนั้นจึงต้องสื่อสารผลิตภัณฑ์ด้านความงามและความเหมาะสมสอดคล้องกับพฤติกรรม การซื้อและการใช้ชีวิตของผู้บริโภค ไปจนถึงการสร้างความคิดทางรูปแบบเทคนิคการสาน การทอและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ออกมา และท้ายสุดขั้นการวิพากษ์วิจารณ์เป็นการตรวจสอบรูปลักษณ์ ความสวยงาม ความประณีต ความแตกต่างและโดดเด่นที่ผู้บริโภคต้องยอมจ่ายเงินซื้อผลิตภัณฑ์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยกระบวนการพัฒนาการออกแบบสามารถนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้านการคิด การสร้างสรรค์และการพัฒนางานด้วยตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินกิจกรรมการวิจัยผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

2.1 บริบทภูมิปัญญาการทอและการสานจากกก เป็นวิถีชาวบ้านที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น โดยการลงมือปฏิบัติ มีทั้งการเป็นผู้สังเกตการณ์และผู้ปฏิบัติ โดยกระบวนการทั้งหมดนั้นเน้นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การคิด และการวิเคราะห์จนเกิดเป็นภูมิปัญญาแบบใหม่ และมีการเรียนรู้การถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ สำหรับการผลิตผลิตภัณฑ์การทอ และการสานจาก

กักบ้านหวายตาดนั้นยังใช้วิธีการคิด และการผลิตมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิม ยังไม่มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วยสร้างมูลค่าเพิ่ม มีเพียงการนำเอาผลิตภัณฑ์จากการสานและการทอมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ใช้วัสดุสมัยใหม่มาช่วยในการทำให้ผลงานมีความสวยงามสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับสุเทพ สุสาสนี และคณะ (2564) ที่พบว่า กระบวนการผลิตที่ทำด้วยมือมีคุณค่ามากกว่าการใช้เครื่องจักรผลิต โดยการผลิตต้องอาศัยความรู้ทางศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความใหม่ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตในชุมชนเพื่อให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ผลงานออกแบบด้วยการใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์อย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ส่วนปัญหาที่พบเป็นเรื่องงบประมาณในการดำเนินการของกลุ่ม การขาดเครื่องมือสมัยใหม่ที่จะช่วยสนับสนุนการทำให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงาม สอดคล้องกับ วสันต์ วรเจริญ และคณะ (2561) ที่พบว่าผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นมักพบปัญหาด้านบุคลากร งบประมาณ การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ การใช้วัสดุอุปกรณ์และการบริหารจัดการ ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ ความรู้ความเข้าใจกระบวนการพัฒนาและกระบวนการออกแบบ ถือว่าเป็นเนื้อหาที่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความน่าสนใจ การตอบสนองคนรุ่นใหม่ได้ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถดำรงอยู่และดำเนินการต่อไปได้อย่างยั่งยืน

สำหรับสภาพการผลิตของกลุ่มนั้นเป็นการใช้เวลาว่างจากงานเกษตรกรรมที่เป็นงานหลัก มาทอเสื่อและสานผลิตภัณฑ์การขายในพื้นที่บ้านและพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดเลย และกลุ่มยังมีการซื้อเสื่อทอจากพื้นที่จังหวัดขอนแก่นมาสู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์กระเป๋าถือรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นการสร้างผลิตภัณฑ์เพิ่มเติมให้กับกลุ่มเมื่อมีการออกไปจัดแสดงสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ซื้อ โดยกำหนดราคาอยู่ระหว่าง 550-800 บาท ขึ้นอยู่กับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ สำหรับการพัฒนางานทอเสื่อและการสานของกลุ่มยังขาดสมาชิกผลิตและสร้างสรรค์พัฒนาผลงานไปด้วยกัน และกลุ่มก็ยังขาดการมีส่วนร่วมในการผลิต

เนื่องจากไม่ทราบกระบวนการหรือวิธีการที่จะสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในชุมชน โดยส่วนใหญ่ของผู้ทำงานสานและทอคือผู้สูงอายุ แต่ประสบการณ์เกี่ยวกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ค่อนข้างน้อย ซึ่ง สุภัทณี เปี่ยมสุวรรณกิจ และสุทธิพร เปี่ยมสุวรรณกิจ (2560) กล่าวว่า การพัฒนางานผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นต้องเน้นให้สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมสะท้อนผลิตภัณฑ์ของตนเอง และงานออกแบบผลิตภัณฑ์ต้องตอบสนองกลุ่มผู้ซื้อและนักท่องเที่ยว ด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย โดยการออกแบบนั้นต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มและชุมชนที่มุ่งแสดงอัตลักษณ์และนวัตกรรมใหม่ให้กับผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นควรพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค เน้นความสวยงาม คุณภาพดี ความมีคุณค่าในตัวเอง ความมีเอกลักษณ์และมีบรรทัดฐานที่สวยงาม การตั้งราคาเหมาะสมกับคุณภาพสร้างการรับรู้ในแง่ความมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ของจังหวัดได้ด้วยการถอดบทเรียนจากการได้ระดับความคิดเห็นจากจุดเริ่มต้นก่อนที่ไปสู่ขั้นของการพัฒนา ดังที่ สุเทพ สุสาสนี และคณะ (2564) กล่าวว่า การถอดบทเรียน ด้วยการนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มมาทบทวนการทำผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีคุณภาพนั้น เห็นว่าสมาชิกกลุ่มคือผู้ปฏิบัติการวิเคราะห์และสร้างรูปทรงผลิตภัณฑ์เพื่อการผลิตต้นแบบ จากนั้นจึงกำหนดเทคนิคการผลิตที่เหมาะสมและมีคุณภาพมากขึ้น เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความแปลกใหม่และสามารถเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ไปจากเดิม

2.2 การพัฒนางานออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานของการมีส่วนร่วม ข้อดีคือการช่วยให้สมาชิกกลุ่มทุกคนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นของสภาพของผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต ราคาและการขายผลิตภัณฑ์ โดยกระบวนการนั้นจะต้องมีผู้นำการสนทนากลุ่มที่สามารถเปิดประเด็นและสรุปผลของการแลกเปลี่ยนได้ ทั้งนี้ผลของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะทำให้กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจถึงการที่ต้องมีการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคหลักหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในชุมชน

โดยกลุ่มในฐานะผู้ผลิตจะต้องมีการคิดและพัฒนาทั้งเรื่องราว แนวคิด เทคนิควิธีการ การสร้างและพัฒนารูปแบบ การสร้างและค้นหาความสวยงามและความหมายที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กระบวนการพัฒนายังทำให้สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ และเห็นถึงศักยภาพกลุ่มผู้ผลิตรายอื่น ๆ นอกพื้นที่ว่ากลุ่มอื่น ๆ มีรูปแบบมีราคา มีจุดขายและมีการทำการตลาดอย่างไร ดังนั้นการมีศักยภาพด้วยการวิเคราะห์และเข้าใจบริบทของตนเองในฐานะที่เป็นกลุ่มผลิตงานจากกกเพียงรายเดียวในจังหวัดเลย จึงทำให้กลุ่มเห็นโอกาสการขายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่รูปแบบอื่น ๆ ได้อย่างหลากหลาย ซึ่งการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัยตลอดโครงการจึงเป็นกรอบความคิดที่ส่งผลทำให้กลุ่มมีการคิดสร้างสรรค์และมีการพัฒนางานออกแบบออกมาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มเป้าหมายที่ซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นมักจะให้ความสนใจกับอัตลักษณ์จากเรื่องราว วัสดุ กระบวนการ และเทคนิคเฉพาะในการสร้างสรรค์งาน ดังนั้นกลุ่มจะต้องมีข้อมูลผู้บริโภคหลายมิติ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (กรรณิการ์ สายเทพ และ พิชญ่า เพิ่มไทย, 2561) ซึ่งกลุ่มเห็นว่าเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีการสร้างขึ้นผ่านการวิจัยมีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวที่ซื้อผลิตภัณฑ์ ดังนั้นในช่วงกระบวนการวิจัยนี้ กลุ่มจึงมีความพยายามที่จะค้นหาความคิดที่แตกต่าง การค้นหาและสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ด้วยการศึกษาและเรียนรู้จากช่องทางอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ด้วยตัวเอง โดยเห็นว่าสื่ออินเทอร์เน็ตมีข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบผลิตภัณฑ์สานและทอที่มาก และสามารถนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์เป็นรูปแบบของตนเองต่อไป ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มที่เน้นการมีส่วนร่วมคือ การขาดผู้นำทางที่จะช่วยพาทดลองหรือค้นรูปแบบ เพื่อทดลองทำการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบรูปแบบใหม่ที่ต้องมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการในการประยุกต์รูปแบบ เทคนิควิธีการหรือการผสมผสานวัสดุอื่น ๆ ซึ่งระหว่างการเรียนรู้วิจัยได้เข้าไปจัดกระบวนการพัฒนากลุ่มให้มีการคิด และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนมากขึ้น ดังนั้นการลงพื้นที่ไป

ดำเนินการวิจัยทำให้มีข้อค้นพบว่า หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่พัฒนา
กลุ่มนั้น ต้องแสวงหาผู้เชี่ยวชาญมาเป็นที่ปรึกษากลุ่มโดยอยู่บนพื้นที่
การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการและร่วมรับ
ผลประโยชน์จนกว่ากลุ่มจะสามารถคิด วางแผน และดำเนินการได้
ด้วยตนเอง จึงทำให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาและการทำให้
กลุ่มสามารถคงอยู่ได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ ไทยโรจน์ พวงมณี,
พชรมณ ใจงามดี และคชสิทธิ์ เจริญสุข (2565) ที่พบว่ากระบวนการ
มีส่วนร่วมของกลุ่มจะช่วยให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการ
พัฒนาทั้งด้านการบริหารจัดการและการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน
ซึ่งแนวทางนี้ก็จะทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดความยั่งยืนตลอดไป ดังที่
สุภัทธิ เปี่ยมสุวรรณกิจ และสุทธิพร เปี่ยมสุวรรณกิจ (2560) กล่าวว่า
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน อาจนำเทคโนโลยีเชิงปฏิบัติการมาใช้
ในการพัฒนาร่วมด้วย มีการทดลองเพื่อทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ
และมีคุณค่าบนพื้นฐานความต้องการของกลุ่มที่เข้าไปพัฒนา นอกจากนี้
ยังพบว่ากลุ่มจะมีการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้นมานั้นจะ
ต้องตระหนักถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันตลอดกระบวนการทำงาน
ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีผู้นำการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้
เพื่อให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีการพัฒนาการออกแบบไปสู่อนาคต
ด้วย ซึ่ง ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล (2556) กล่าวว่า การพัฒนาการ
ออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อให้กลุ่มยั่งยืนนั้น มีขั้นตอนดังนี้
1) ร่วมคิด ร่วมค้นหา และ ร่วมสะท้อน 2) แสวงหาและสร้าง
ความรู้ 3) จัดความรู้เป็นระบบ 4) ประมวลและกลั่นกรองความรู้
5) เข้าถึงความรู้ 6) แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ 7) เรียนรู้ด้วย
ตนเองเพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจน

ส่วนผลการประเมินการทดลองพัฒนางานออกแบบ พบว่า
กลุ่มมีการวางแผนการดำเนินการนับตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นวางแผนและ
การเตรียมการพัฒนา ขั้นการดำเนินการพัฒนาและขั้นการประเมิน
ผลการพัฒนา โดยภาพรวมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยการสาน
งานทอ และการแปรรูป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 จากข้อมูลเชิงคุณภาพ
พบว่า ผู้เข้าร่วมการประเมินเห็นว่ารูปแบบของผลิตภัณฑ์ชุมชนของ

กลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะเรื่องการพยายามแสดงตัวตนของรูปทรงเรขาคณิตที่มีความเรียบง่าย และการใช้สีของวัสดุ กกมาทอเป็นสีหลักและใช้กลุ่มสีน้ำเงินและสีชมพูเป็นสีที่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีความน่ารัก สวยงามและมีความน่าสนใจขึ้น เช่นเดียวกับประเด็นด้านกลวิธีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยการใช้เทคนิคการย้อมสี การทอและการสานที่หลากหลายมาผสมผสานกัน เช่น การสานแบบท่างให้เป็นช่องว่าง การสานแบบถี่และแน่น การย้อมสีเส้นกกแบบไล่ค่าน้ำหนักสีด้วยการจุ่มสีเพียงด้านเดียว ทำให้เห็นว่ากลุ่มมีการสื่อสารถึงความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการที่ต้องการรังสรรค์ให้เกิดขึ้น ส่วนด้านการสร้างนวัตกรรมในเชิงพาณิชย์นั้นกลุ่มมีความคาดหวังที่จะให้เกิดขึ้น แต่เนื่องจากกระบวนการวิจัยนี้มุ่งเน้นขับเคลื่อนการใช้พลังทางปัญญาคิดสร้างสรรค์และการออกแบบเป็นวัตถุประสงค์หลัก จึงยังไม่สามารถพัฒนาและผลิตขึ้นมาได้ตามเกณฑ์ที่ต้องการ แต่จากการประเมินของผู้เกี่ยวข้องพบว่ามีการสร้างนวัตกรรมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมประเมินเห็นว่ารูปแบบการสาน การถัก การทอและการแปรรูปที่เกิดขึ้นใหม่เป็นนวัตกรรม ส่วนด้านความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์พบว่ามีความประเมินระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นผู้ผลิตงานออกแบบ ผลิตภัณฑ์ชุมชนรายเดียว ส่งผลทำให้ไม่มีคู่แข่งจึงมีโอกาสที่จะสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการขายได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและหน่วยงานภาครัฐสามารถนำกระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่การวางแผนดำเนินการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้วยแนวทางการมีส่วนร่วม ทั้งนี้เป้าหมายคือ การสร้างความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของการคิดสร้างสรรค์ในลักษณะเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยการขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและงานออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนไปสู่รูปแบบร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- กรณีการณ์ สายเทพ และ พิษญา เพิ่มไทย. (2560). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการส่งออกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดอกไม้ประดิษฐ์ ตำบลแม่ทะ อำเภอมะเท จังหวัดลำปาง. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*. 10(2), 1-11.
- จิตพนธ์ ชุมเกตุ. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอลำทะ จังหวัดเพชรบุรี. *คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- ไทยโรจน์ พวงมณี, พชรมณ ใจงามดี และ ศุภสิทธิ์ เจริญสุข. (2565). การรื้อฟื้นและการพัฒนาการออกแบบผ้าลวดด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ ศาลาเพื่อง อำเภอลำทะ จังหวัดเลย. *วารสารวิชาการคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 1(2), 59-96.
- สุภัทธิน เปี่ยมสุวรรณกิจ และ สุทธิพร เปี่ยมสุวรรณกิจ. (5, ธันวาคม, 2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวตำบลนางแล อำเภอลำทะ จังหวัดเชียงราย. ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 2 มหุขยศาสตร์และสังคมศาสตร์. นวัตกรรมสร้างสรรค์สังคม (น.1059-1068). มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- สุเทพ สุสาสนี, เชษฐณรงค์ อรชุน, ธนกร ภิบาลรักษ์, ชลพรรณ ออสบอนพันธ์, พรอยฝน ทวีชัย, เบญจพร ประจง, ธนวัฒน์ กันภัย และกฤติยา โพธิ์ทอง. (2564). การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน : กรณีศึกษา งานทอเสื่อกกและงานจักสานด้วยคลุ้มในจังหวัดจันทบุรี. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*. 11(2), 223-239.
- ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล. (2556). การต่อยอดภูมิปัญญาการทอเสื่อกกโดยการออกแบบและพัฒนาตลาดด้วยรูปทรงเรขาคณิตของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปเสื่อกกบางพลวง อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์.
- วสันต์ วรเจริญ, ภัทธิธรา ผลงาม, จุลดิษฐ์ อุปฮาด และ พยุงพร ศรีจันทวงษ์. (2561). การวิจัยและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อกก ตำบลคำไผ่ อำเภอลำทะ จังหวัดยโสธร. *วารสารสักทอง*. 24(ฉบับพิเศษ), 55-68.
- อาทิตย์ ลาวงศ์, อรรถกร จัตุกุล, ชัดติยา ชัชวาลพาณิชย์, ปัญจมาพร ผลเกิด และ วรินทร์พิพัชร วัชรพงษ์เกษม. (2564). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน อำเภอลำทะ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 5(1), 23-33.